

Broedende IJsvogels in Groot Amsterdam

Jelle Harder

FOTO: MARTIN LUYK

Mannetje IJsvogel in Amsterdam Oost

In Groot Amsterdam is de ontwikkeling om IJsvogels in beeld te krijgen en te houden op een bijzondere manier gegaan. Het initiatief om IJsvogels te monitoren is door mij in 2005 genomen. Na een eerste resultaat voor dat jaar is een poging gedaan met terugwerkende kracht nog informatie te verkrijgen uit 2004 en eerder. Daarvoor is dankbaar gebruik gemaakt van de kennis van Ruud Vlek (zie hoofdstuk 3). Om erachter te komen welke ontwikkelingen in de ijsvogelstand zouden optreden is

Met de ijsvogelstand in Nederland gaat het momenteel buitengewoon goed. Dat is ook in Amsterdam en omgeving het geval. Overal in de stad waar water van voldoende breedte is kun je IJsvogels aantreffen. Dat geldt niet alleen buiten het broedseizoen maar zeker ook tijdens het broedseizoen. Over IJsvogels als broedvogel in Amsterdam gaat dit artikel.

Sinds 1995 ben ik actief in Gooi en Vechtstreek om daar de stand van broedende IJsvogels te monitoren. Vanaf 2004 werd dit monitoring-onderzoek uitgebreid tot de gehele provincie Noord-Holland. Het doel hiervan is een jaarlijks overzicht te maken van 'alle' ijsvogelbroedplaatsen. De resultaten gaan ieder jaar naar Sovon. Bij deze monitoring wordt gebruik gemaakt van lokale contactpersonen van plaatselijke of regionale vogelwerkgroepen, IVN- en KNNV afdelingen. Ook is een aantal 'losse' personen betrokken.

Informatiebronnen

Verspreid en vrijwel provinciedekkend doen nu jaarlijks twaalf werkgroepen en een aantal losse waarnemers hieraan mee. Groot Amsterdam, het werkgebied van de Vogelwerkgroep Amsterdam, is daarbij één van de regio's.

FOTO: ROEY BOS

FOTO: JELLE HARDER

Ardine Nicolai inspecteert een ijsvogelwand in de Watergraafsmee, 24 mei 2011

contact gezocht met de Amsterdamse ecologen. Uiteraard was Martin Melchers een van de eersten die daarbij in beeld kwam. Van Martin werden niet alleen broedlocaties en territoria ontvangen maar hij noemde direct al namen van Amsterdamse vogelaars die zeker ijsvogellocaties zouden weten.

Van groot belang was ook dat ik in contact kwam met Auke Brouwer, ecooloog bij de gemeente. Auke verzamelt flora- en faunagegevens over Amsterdam en maakt daar overzichten en verspreidingskaarten van. Van hem kreeg ik een aantal jaren informatie over ijsvogelbroedplaatsen die via ecologen en vele anderen bij hem was binnengekomen. Bij die vele anderen moet zeker de naam van Nirk Zijlmans genoemd worden. Nirk kende niet alleen heel veel plekken waar IJsvogels zaten maar ook vele andere vogelsoorten bracht hij als vrijwilliger jaarlijks in beeld. Helaas is Nirk veel te jong overleden.

Van lieverlee groeide het aantal personen in Amsterdam dat bereid was mij jaarlijks de door hun ontdekte ijsvogellocaties door te geven. De laatste jaren staan op de waarnemerslijst ruim zestig personen, waaronder zeven stadsecologen. Helaas moet ik vaststellen dat met de pensionering van Martin Melchers zijn 'ijsvogelbron' wel een beetje opdroogde...

Behalve dat voor de monitoring allerlei mensen voor broedgevallen werden benaderd werd ook de site www.waarneming.nl jaarlijks grondig doorgenomen. Met die twee informatiebronnen werd (en wordt) jaarlijks een overzicht samengesteld van het

aantal vastgestelde broedparen en territoria. Die bronnen samen bepalen het jaarlijkse ijsvogelbestand voor Groot Amsterdam. Bij alle locaties samen zijn sinds 2004 minimaal 130 verschillende waarnemers betrokken geweest.

Kenmerken leefgebied

Het leefgebied van IJsvogels laat zich als eerste kenmerken door de aanwezigheid van voldoende geschikt water om te foerageren. Deze viseters hebben vooral behoefte aan voldoende kleine visjes tot een maximale grootte van 8-10 cm. In het voorjaar en de zomer is het menu wat uitgebreider. In die tijd zijn er jonge kikkers, jonge salamanders, waterinsecten als libellen, libellenlarven en schrijvertjes. Ook kevers, spinnen, slakjes, zoetwaterkreeftjes en zelfs garnalen worden gegeten.

Het vismenu kan van alles bevatten. De soorten die veel voorkomen worden het meest gegeten, voorwaarde is dat de vissen niet groter zijn dan 8-10 cm. Bekende prooien zijn stekelbaars, blankvoorn, snoek, rivierdonderpad, karper, enz. Een tweede kenmerk is de aanwezigheid van een geschikte plaats om een nestgang uit te graven in een onbegroeide steile oever van minimaal 50 cm hoog. Essentieel is ook dat op die plek geen hoge vegetatie in het water groeit, bijvoorbeeld riet of lisdodde. Deze opgaande watervegetatie belemmert het aanvliegen naar de broedwand. Bij voorkeur staan er op de oever struiken en/of bomen die beschutting geven. Behalve oevers gebruiken IJsvogels ook de wortelkruit van omgewaaide bomen om een nestgang in te graven. Die kluit moet dan wel dik genoeg zijn om een nestgang in te maken en hoog genoeg om, veilig voor predatoren, een nestgang te hebben. Af en toe zijn er ook andere broedplaatsen zoals in een oude afwateringsbuis die vol

Kunstwand, NEMO Westerpark, 19-3-2013

FOTO: ANDREAS VAN ELBURG

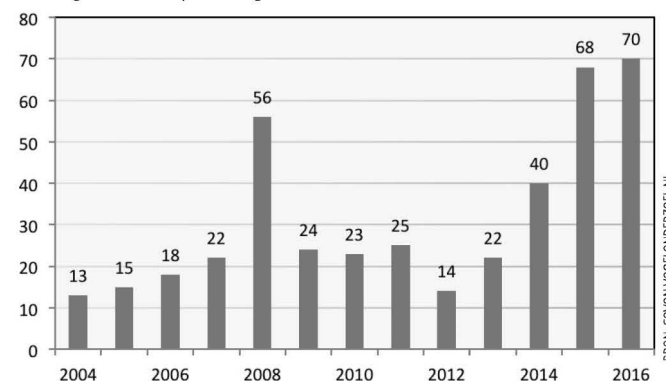

Inspectie van een wortelkruit door Jelle Harder in het Amsterdamse Bos, 5 maart 2014

FOTO: JEANNETTE SCHENK

Broedende IJsvogels in Groot Amsterdam

Figuur 1. Aantal paar IJsvogels in Groot Amsterdam, 2004-2016

BRON: SOVON VOGELONDERZOEK NL

met grond is geraakt, of een gat in de beschoeiing waarachter een nestgang is gegraven. Bij gebrek aan goede oevers maken vrijwilligers tegenwoordig ook kunstwanden voor IJsvogels. Het principe daarbij is een keerwand of schot met gaten er in en grond er achter.

Als derde voorwaarde moet duidelijk zijn dat er tijdens de broedperiode voldoende rust in de buurt van de nestplaats is. De IJsvogels moeten ongestoord naar het nest durven gaan, dat geldt in het bijzonder als er jongen zijn om ze te voeren. Gelukkig zien we dat in en rond Amsterdam veel geschikte leefgebieden aanwezig zijn die ook als broedgebied kunnen dienen.

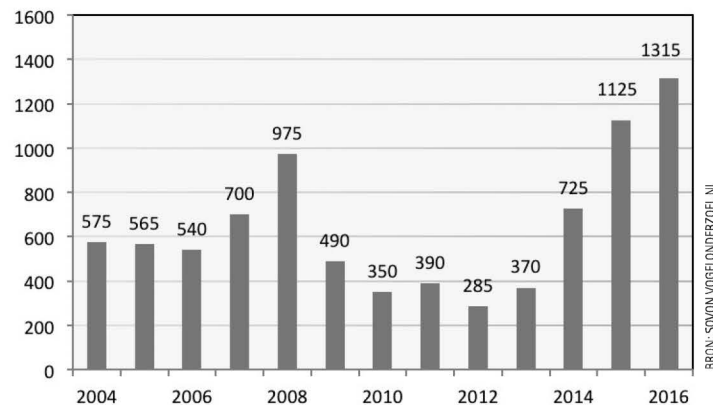
Ontwikkelingen 1995-2004

Bij de start van mijn onderzoek was al duidelijk dat er niet veel oude, concrete ijsvogelbroedgevallen bekend waren. Via via kwam ik in contact met Ruud Vlek die mij informatie stuurde. Hieruit is het volgende te herleiden voor de periode 1995-2004: "In het midden van de jaren negentig kenden we vier broedplaatsen, waarvan er twee regelmatig bezet waren. Het betrof hier broedparen rond de Diemer Vijfhoek, Diemen en Muiden-Chemie (de Krijgsman) en twee incidenteel (Volkstuinpark Rust & Vreugd, Schellingwoude en Zorgvlied / Amstelpark). Veel gegevens over gevallen in de tweede helft van de jaren negentig staan in de Gierzwaluw (zie de waarnemingenrubriek). Er kwamen enige nieuwe broedplaatsen bij langs de Amstel (Oostmeer in de Amstelveense Middelpolder), en vermoedelijk het zuidelijke deel van het Amsterdamse Bos / Schinkelpolder.

Samen met de hiervoor genoemde vier locaties waren er toen minimaal 6-9 paar IJsvogels. Zeg tien paar, omdat natuurlijk wel broedgevallen over het hoofd zijn gezien. De doorbraak komt na 2000 met in 2004-2005 10-15 broedparen: Westelijk Havengebied (2), Amsterdam-Noord (1-2), Waterland (?), Diemerzeedijk (2-3), Amsterdamse Bos (2-5) en Amstel (1-2 paar)".

In die periode zijn uit de randgebieden van Groot Amsterdam dan nog weinig harde

Figuur 2. Gemiddeld aantal paar IJsvogels in Nederland, 2004-2016

gegevens bekend. Ruud schatte het aantal IJsvogels op circa dertien paar in de regio Amsterdam.

Monitoring 2004-2016

IJsvogels zijn standvogels en blijven dus bijna allemaal in Nederland. Als viseter kun je dan wel de pech hebben dat er een strenge winter is. De prooi is dan onvoldoende aanwezig of door het ijs niet meer bereikbaar en veel IJsvogels sterven dan de hongerdood. De jaren 1996 en 1997 kenmerkten zich door strenge winters. In 1996 was er bijna sprake van een Elfstedentocht. Op 4 januari 1997 was hij er echt en dat was vooralsnog de laatste keer. De ijsvogelstand nam toen sterk af. Daarna volgden elf zachte winters waardoor de stand langzaam maar zeker groeide. In 2008 bereikte die zelfs een zeer opvallend hoogtepunt met 56 paar IJsvogels (figuur 1).

De reden voor die uitschieter in positieve zin is mogelijk ook voor een deel te verklaren doordat er in dat jaar veel beter op de soort gelet is. Dat kwam mogelijk ook door de inzet van velen voor het verzamelen van broedvogelinformatie voor de nieuwe Vogelatlas van de provincie Noord-Holland.

Een jaar eerder in 2007 was landelijk de ijsvogelstand ook al flink gestegen (figuur 2), maar dat is mogelijk in Amsterdam niet goed opgemerkt en geregistreerd. Door die sterke toename in 2007 en weer een zachte winter schoot het aantal paar IJsvogels nog sterker omhoog in 2008. De Amsterdamse piek in 2008 komt overeen met wat ook landelijk is vastgesteld.

Na het uitstekende broedseizoen in 2008 was de winter van 2008-2009 vrij pittig, wat resulteerde in weer beduidend minder Amsterdamse IJsvogels in 2009. De jaren daarna bleven de winters vrij koud tot en met 2013. De winters van 2013-2014, 2014-2015 en 2015-2016 kenmerkten zich juist weer als zachte, milde winters. Bij de ijsvogelstand was dat direct merkbaar in het aantal broedvogels. Het beeld in Amsterdam

laat zich daarbij goed vergelijken met de landelijke ontwikkeling, zoals de figuren 1 en 2 laten zien. Uiteindelijk waren de jaren 2015 en 2016 weer twee nieuwe topjaren. Het hoogste aantal vastgestelde ijsvogelbroedparen in Groot Amsterdam is nu 70 en landelijk 1315 paar, beide in 2016. Het tellen van het aantal broedsels (1e + 2e + 3e) bij al die paren gebeurt (nog) niet systematisch. Maar over 2016 kan gezegd worden dat in dat jaar minimaal honderd broedsels zijn waargenomen.

Voor de goede orde wordt vermeld dat voor het vaststellen van een zeker broedpaar de broedcodes van Sovon worden gehanteerd. Die codes lopen van 0 tot 16. Hoe hoger de code hoe meer zekerheid dat het om een broedpaar gaat. In de volgende hoofdstukjes 5, 6 en 7 wordt nader ingezoomd op de kenmerken van het broedjaar 2016.

Tabel 1. Aantal paar IJsvogels per stadsdeel en buitengebied in 2016

Stadsdeel	opp. in km²	broedpaar	%
Noord	49	19	27
Oost	31	9	13
Westpoort	35	7	10
Nieuw-West	32	7	10
West	10	3	4
Zuid	17	3	4
Zuidoost	22	2	3
Centrum	8	0	0
Buitengebied	478	20	29
Totaal	682	70	100

Voeren van uitgevlogen jongen op Klarenbeek, 28 augustus 2016

FOTO: MIKE SEUTERS

Tabel 2 Aantal paar IJsvogels per habitat in 2016

Habitat	aantal paar	%
Parken	26	37
Bossen	19	27
Oeverbossen	6	8
Volkstuinen	4	6
Begraafplaatsen	4	6
Kanalen, tochten singels	4	6
Plassen en meren	2	3
Golfbanen	2	3
Havens	2	3
Polders	1	1
Landgoederen	0	0
Totaal	70	100

Verdeling over stadsdelen

Het werkgebied van de Vogelwerkgroep Amsterdam bestaat uit acht stadsdelen en aan de randen daarvan een groot buitengebied. In tabel 1 staan deze vermeld met daarnaast het oppervlak per stadsdeel en van het buitengebied. Bedenk dat er niet alleen verschillen zijn in oppervlak maar ook in de verhouding van water, groen en bebouwing per stadsdeel.

Duidelijk is dat in 2016 in verhouding veel IJsvogels voorkomen in stadsdeel Noord. Gezien de vele waterpartijen en weelderige groenvoorzieningen in dit stadsdeel is dat niet vreemd. Tel daarbij op de vele activiteiten van ecooloog Fred Haaijen om samen met vrijwilligers ijsvogelwanden te maken en het beeld is een stuk duidelijker. Een voorbeeld om na te volgen in andere stadsdelen.

De afgelopen jaren varieerde het aantal in Noord van 1 paar in 2004 tot 19 paar in 2016. Jammer genoeg blijkt dat het monitoren voor de meeste vrijwilligers in Noord net even teveel gevraagd is. Met andere woorden: Fred

FOTO: EUGENIE RUITEN

IJsvogel man, Amsterdamse Bos, 5 juli 2014

(F.Haaijen@noord.amsterdam.nl) kan nog wel mensen gebruiken die dat willen gaan doen! De wanden zijn er al. De andere stadsdelen scoren een stuk lager, maar gezamenlijk nemen zij toch ook 31 paar IJsvogels voor hun rekening. Uitzondering hierin is het Centrum waar zoals bekend weinig of geen water met geschikte oevers is. (Overigens zijn er plannen om in de buurt van Artis een ijsvogelwand te maken).

De gebieden buiten de stadsdelen hebben veel geschikte locaties om IJsvogels

broedgelegenheid te bieden. Dat is te zien in het aantal van twintig broedpaar. Mijn mening is dat er ook hier veel meer potentie is om dat aantal te verhogen. Deels kan dat door gerichter onderzoek naar de soort te doen, maar zeker ook door op geschikte plaatsen ijsvogelbroedwanden te maken. Door een groepje vrijwilligers is met dat laatste in het Amsterdamse Bos in 2014 een start gemaakt. Resultaat was vijf zekere broedgevallen. Met meer wanden en betere monitoring werden in 2016 zelfs elf paar vastgesteld. Op wat kleinere schaal is dat ook het geval bij De Houtrak en omgeving Diemen. De hier genoemde concentraties zijn in figuur 3 herkenbaar op de verspreidingskaart van 2016 waarop alle 70 ijsvogelbroedparen vermeld zijn. Nadere informatie over het maken van ijsvogelwanden is te vinden in mijn IJsvogelhandleiding, een zeer handig en een veel gebruikt hulpmiddel (Harder, 2012).

Verschillende broedlocaties

In de loop der tijd en met het toenemen van het aantal waarnemers werden ieder jaar meer locaties bekend. Het aantal verschillende locaties vanaf 2004 tot en met 2016 is minimaal 170. Al die locaties zijn in meer of mindere mate te verdelen in elf herkenbare 'habitats' (leefgebieden). Met het ijsvogelonderzoek kun je de vastgestelde broedparen verdelen over die habitats en zien wat dat oplevert. In tabel 2 is dat gedaan voor 2016.

De tabel laat duidelijk zien waar de meeste broedparen worden aangetroffen. Dat is in de parken en bossen. In 2016 zijn die samen goed voor 45 paar, dus 64 % van het totale aantal broedvogels. De overige 25 paar zijn in 2016 aardig verdeeld over de diverse habitats. In andere jaren kan de verdeling natuurlijk anders uitpakken, maar het is aannemelijk dat de parken en bossen de belangrijkste leefomgeving blijven voor IJsvogels.

Tabel 3 Keuze van ijsvogels voor een bepaald type broedplek in 2016.

Stadsdeel	K	W	KW	N	T	Totaal
Noord	12	6	1			19
Oost	1	6	1		1	9
Westpoort	1	1		4	1	7
Nieuw-West	3	2			2	7
West			3			3
Zuid	1	2				3
Zuidoost		2				2
Centrum						0
niet in stadsdeel	8	4	2	2	4	20
Totaal	26	23	7	6	8	70

K wortelkruit W afgestoken KW kunstwand N natuurlijk T territorium

Verschillen in broedplaatsen

Uit de monitoring blijkt dat er op diverse plekken ook speciale ijsvogelwanden zijn gemaakt. Meestal door gewoon een stukje oever verticaal met de schep af te steken. Dat is verreweg de gemakkelijkste manier om een ijsvogelwand te maken. Maar ook zijn er kunstwanden gemaakt met schotten van bijvoorbeeld betonplex. Opvallend veel broedparen in wortelkluiten van grote omgewaaide bomen worden aangetroffen in stadsdeel Noord.

Van de 70 paar IJsvogels blijken er niet minder dan 27 (39 %) in wortelkluiten te broeden. Stadsdeel Noord is daarin de grote koploper. Het belang van die kluiten is daarmee wel duidelijk. Mits ze groot en dik genoeg zijn is het dus erg zinvol deze op geschikte rustige plekken te laten liggen. Niet zelden liggen kluiten niet aan de rand van het water maar midden in een bosperceel. Voor IJsvogels geen enkel bezwaar, met groot gemak wordt tussen de bomen doorgevlogen. Bekend is dat zelfs kluiten tot op 300 meter vanaf het water als broedplek gebruikt kunnen worden.

Door activiteiten van vrijwilligers zijn in de loop der tijd ijsvogelwanden gemaakt door stukjes oever af te steken of een schot te plaatsen met grond erachter. In 2009 broedden hierin twee paar IJsvogels, in 2011 al tien paar en in 2016 zelfs dertig paar (43 %) (zie tabel 3). Het maken van wanden en aandacht voor grote wortelkluiten als potentiële broedplaats heeft dus duidelijk effect op het aantal broedparen in een gebied.

Bij de overige dertien paar (19 %) gaat het om zes locaties (9 %) waar een broedpaar in een natuurlijke situatie van een steile kleioever werd aangetroffen, in zeven (10 %) gevallen gaat het om een territorium op basis van een aantal waarnemingen.

Het vermelden waard is dat in stadsdeel Noord een IJsvogel eenmaal in een houten oeverwaluw wand broedde; Oeverwaluwen hebben daar niet gebroed. Nabij Amstelveen kozen de IJsvogels in 2015 en 2016 de betonnen oeverwaluw wand als locatie voor hun nest. Hier werd samen met Oeverwaluwen gebruik gemaakt van deze kunstwand.

In de buurt van het AMC gebeurde wat opmerkelijks. Daar is een houten kunstwand van circa 250 cm lang en 125 cm hoog. Hierin zaten acht gaten waarvan IJsvogels gebruik maakten. In maart 2014 zag Martijn de Jonge hier baltsende IJsvogels. Half april verschenen er Oeverwaluwen bij die wand, uiteindelijk wel twintig vogels. Ze toonden grote interesse voor de gaten als mogelijke broedplek. Martijn zag dat en boorde er snel zeven gaten extra bij. De IJsvogels verdwenen dat jaar, maar de Oeverwaluwen hebben in 2014 met totaal twaalf paar in die kleine wand gebroed. Martijn reageerde hierop met: "Wij zijn best wel blij met de Oeverwaluwen, je kunt slechtere krakers treffen!"

Derde en vierde broedsel

In de eerste jaren van mijn ijsvogelonderzoek in Amsterdam was ik al blij als waarnemers bereid waren hun ijsvogelgegevens aan mij beschikbaar te stellen. De laatste

Figuur 4 IJsvogel, vijf broedparen tegelijk met jongen. Afstand nest 1 tot nest 5 = 710 m.

jaren werd gevraagd, indien bekend, ook op te geven hoeveel keer een paartje tot broeden was gekomen. Vooral interessant is dat als er ook derde broedsels werden vastgesteld. Volgens de literatuur komt dat bij circa 10 % van de broedparen voor (Glutz von Blotzheim, 1980). De resultaten over Amsterdam zijn echter nog marginaal. Meestal waren er niet meer dan een tot drie paren waarvan een derde broedsel bekend was. Uitzondering hierop was 2011, toen er acht derde broedsels bekend werden. Sinds 2016 is door Jan Jongejans gevraagd om ook tweede en derde broedsels te melden. Dat resulteerde dat jaar in vijf meldingen met drie broedsels.

In de Gooi en Vechtstreek worden de bekende ijsvogellocaties vrij systematisch onderzocht op het aantal broedsels. Daar is een duidelijke trend waarneembaar. Er zijn jaarlijks meer derde broedsels dan voorheen. Mijn aanbeveling aan de Amsterdamse vogelaars is daarom een paar keer extra naar de broedplaatsen te gaan om ook derde broedsels vast te stellen. Doe dat tussen eind augustus en eind september. Een mooi voorbeeld hoe waarnemers in Amsterdam een derde broedsel monitorden is genoteerd door Martijn de Jonge en Mike Seuters:

"Drie broedsels: 24 mei 2016 4 jongen uitgevlogen, een 5e werd nog een dag in het hol gevoerd maar kwam er nimmer uit. 2e broedsel mislukt door territoriumstrijd: 3 kleine jongen dood terwijl oude- en nieuwe wijfje aan het knokken waren. Een dag later haalde man 3 dode jongen uit het hol waarna de 3e poging startte. Vervolgens zijn er half augustus 3 jongen uitgevlogen van een nieuw legsel met nieuwe vrouw."

Een aparte belevenis was het vaststellen van een vierde broedsel op landgoed Frankendaal in 2015. De eerste drie broedsels waren succesvol, er zijn daarbij twee, vier en zes jongen uitgevlogen. Het vierde broedsel vond in een andere nestgang een aantal meters verderop plaats. Volgens Marissa Stoffers moeten er eieren zijn geweest, wat ook door Karel Buitenkamp op 2 september 2015 wordt gemeld. Karel noteert op 5 september 2015 dat er kleine visjes door de ouders worden aangevoerd.

Uiteindelijk komt er niets van het vierde broedsel terecht. Volgens Karel door het slechte en koude weer in die periode.

FOTO: ROBERT HEEMSKERK

Vijf op een rij

In 2015 werden we verrast met niet minder dan vijf bewoonde nestgangen vlak bij elkaar, waarin tegelijkertijd jongen zaten. Dat was in het gebied van de Houtrak. Van Ad Verwoerd kwam de eerste informatie dat hij vier paar IJsvogels had vastgesteld langs dezelfde brede watergang. Het bleek te gaan om de nestplekken 1 t/m 4 in figuur 4. Kort daarop vertelde Marten Schmitz mij over drie nesten die hij langs dezelfde watergang had vastgesteld. Hij noemde als locaties de nestplaatsen 3, 4 en 5. Voor 3 en 4 was dat een mooie bevestiging van de informatie van Ad.

Van groot belang is het feit dat uit de mededelingen van beide waarnemers blijkt dat bij de nesten 1 t/m 4 tegelijk jongen aanwezig waren die werden gevoerd. Op dezelfde dag hoorde Marten de jongen in nest 5 roepen. De conclusie is dat hier maar liefst vijf paar IJsvogels tegelijkertijd langs dezelfde watergang hebben gebroed.

Bij figuur 3 is de onderlinge afstand tussen de nestplaatsen aangegeven. Deze afstanden zijn gebaseerd op informatie van beide waarnemers. Opgemerkt wordt dat Marten met een stuk touw de afstand tussen de nesten 3 en 4 zelf heeft opgemeten. De totale afstand tussen nest 1 en nest 5 bedraagt slechts ongeveer 710 meter.

IJsvogels kunnen naar soortgenoten toe vrij agressief zijn, vooral in de broedtijd. Een broedpaartje duldt dan geen andere IJsvogel in het territorium. De Sovon 'Handleiding Broedvogelonderzoek' vermeldt als fusieafstand bij IJsvogels 2000 m. Dat betekent dat het volgende territorium theoretisch 2000 m verder ligt. Dat is bij de hier beschreven broedgevallen bepaald niet het geval.

Uit eigen ervaring kan ik melden vaker twee nestlocaties op korte afstand van elkaar te hebben vastgesteld. Het gaat dan om een onderlinge afstand van 30, 90 of 110 meter.

In ijsvogelrijke jaren is begrijpelijk dat broedlocaties dicht bij elkaar kunnen liggen. Als er geschikte nestplekken zijn en voedsel aanwezig is geeft dat mogelijkheden. Het jaar 2015 was zo'n jaar met opvallend veel ijsvogelparen. Maar vijf nesten over zo'n korte afstand van 710 meter bij elkaar is volgens mij een zeldzaamheid. Niet verwonderlijk dat Marten aangeeft: "dat de situatie daar niet meteen duidelijk was en dat er links en rechts geagiteerde IJsvogels roepend rondvlogen."

Voor zover de waarnemers konden nagaan was hier dus sprake van vijf verschillende ijsvogelpaartjes. Niet uit te sluiten is dat er misschien bij een paartje sprake was van polygynie. Hierbij heeft een man twee vrouwtjes en ook tegelijk twee nesten met jongen. Hierover is echter met zekerheid niets te zeggen aangezien er geen aanwijzingen voor zijn. (In een Duits onderzoek werd een keer een man met drie vrouwtjes vastgesteld. Na een strenge winter zijn er minder mannen over dan vrouwen. In het erop volgende broedseizoen zie je dan vaker polygynie.)

Dankwoord

Als eerste veel dank aan alle mensen die steeds bereid waren hun ijsvogelinformatie aan mij door te geven! In 2014 en 2015 heb ik voor het bijeenbrengen van ijsvogelinformatie in Groot Amsterdam zeer veel hulp gehad van Rob van Leeuwen. Vanaf 2016 hebben Rob van Leeuwen en Jan Jongejans samen vrijwel alle informatie bijeengebracht. Beide heren gaan nu samen door met deze monitoring. Auke Brouwer leverde kaartinformatie, waarmee Jan Jongejans de kaarten maakte. Geert Timmermans verleende hulp bij de indeling van habitats en voorzag het concept van deze publicatie van commentaar. Dat laatste deed ook Anja Schuitema. Allen heel hartelijk bedankt.

Literatuur

- * Glutz von Blotzheim. U. N. & K.M. Bauer, 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9: 757.
- * Harder, J., 2012. IJsvogelhandleiding, aanleg, controle en onderhoud van ijsvogelwanden, 2e, vernieuwde druk. Zie: <http://www.vwggooi.nl/images/phocadownload/IJsvogel/HandleidingIJsvogelwanden.pdf>

Jelle Harder, januari 2018 (jelleharder@hetnet.nl)